

BESNYI Károly

nyugd. újságíró

besnyikaroly@hotmail.com

VÁNDORBOT – EGY FALUSI IRODALMI PRÓBÁLKOZÁS

Vándorbot – a Rural Literary Endeavor

„Vándorbot” – pokušaj stvaranja književnog časopisa na selu

Az 1960-as években egyetlen vajdasági falusi irodalmi lapként jelent meg Moravicán (a mai Bácskossuthfalván) a *Vándorbot*. A vajdasági magyarság kulturális központjai Újvidék és Szabadka voltak, a vidéki városok, mezővárosok is hozzájuk igazodtak, a falvak pedig legfeljebb csak fogyasztói voltak felülről irányított kultúrának. Az erős központosítás, a mindent felügyelni szándékozó rendszer körülményei között felbukkanó *Vándorbotot* nem vették komolyan, csupán szalmalágnak tekintették. Éppen a közösségi támogatottság hiánya miatt nem is vált annál sokkal többé. Ettől függetlenül azonban kiválóan példázza az akkori vajdasági magyar ifjúsági irodalomban jelentkező új irányzatok térhódítását. A *Symposion*, majd az *Új Symposion*, valamint a *Képes Ifjúság* irodalmi rovata mellett, mintegy azokkal való szembenállást jelentett a *Vándorbot* (ROGINER 199). A szövegben megkísérlem a hiányos adatforrások alapján bemutatni a *Vándorbot* megalapítását, megjelentetését és megszűnését.

Kulcsszavak: Moravica, Bácskossuthfalva, folyóirat, *Vándorbot*, ifjúság

A *Magyar Szóban* 1966. november 23-án jelentették be, hogy a moravicai ifjúsági szervezet irodalmi csoportja folyóirat indításáról döntött, és ebben a moravicai fiatal tehetségek írásait és verseit közlik majd (*Magyar Szó*, 1966. 11. 23., 4. o.). Majd a helyi szervezet vezetősége kinevezte a szerkesztőt és a szerkesztőbizottságot (*Magyar Szó*, 1966. 12. 28., 16. o.). Erről később azonban nem tudtak. Az Ifjúsági Szövetség moravicai helyi szervezete november 30-án tartotta évi értekezletét. (*Magyar Szó*, 1966. 11. 23., 16. o.) Nem maradt fenn jegyzőkönyv erről az ülésről, ám feltehető, hogy napirenden volt a lapindítás, ugyanis a lap szerkesztőbizottsága december 11-én tartotta első ülését (*Magyar Szó*, 1966. 12. 07., 12. o.).

A *Vándorbot* első száma (I. évfolyam 1. szám megjelöléssel) 1966. december 26-i dátummal jelent meg. Egyetlen ismert példánya van, a szerző

gyűjteményében. A fedőlapon a négy sarkot egyenes kettősvonal emeli ki, a lap közepén nagyméretű kezdő- és záróbetűvel a *Vándorbot* cím olvasható nagy, nyomtatott (rajzolt) betűkkel. Alatta az *impresszum*: „*Vándorbot* – kiadja az ISZ moravicai szervezetének irodalmi csoportja. Szerkeszti a szerkesztő bizottság: Varga Sándor, Méhes Béla, Tóth László (szerkesztő). Megjelenik havonta egyszer.” Háromszáz példányban az iskola sokszorosító gépén (stencilezőn) készült, amelyen a *Pajtás* című diáklapot is készítették. A lapokat két helyen iratkapocccsal fűzték össze.

Tóth László szerkesztőként az *Induláskor* című „vezércikkében” a lapalapítás gondolatáról írva elmondja: „Csupán a cél ismert, ahová megyünk, amerre haladunk majd, az út nem – az útról csak annyit tudunk, hogy van, hogy léteznie kell” (*Vándorbot*, I. évf. 1. szám, 2. o.). Azt tervezték, hogy nyomdában készül majd a folyóirat, képekkel és illusztrációkkal, ám az ifjúság akkori lehetőségei ezt nem tették lehetővé. A szerkesztő közölte a folyóirat célját is: „Célunk, hogy a lap köré gyűjtsük azokat a fiatalokat, akik barátjai a tollnak, a gondolatnak, a papírra vetett érzelmeknek, azokat, akik még csak próbálkoznak, akik most teszik meg az első szárnycsapásokat az alkotás felé” (*Vándorbot*, I. évf. 1. szám, 2. o.). Majd előremutató gondolatlan zárja a beköszöntőt: „Igen, indulni nehéz, de a bizakodás erőt ad ahhoz, hogy elinduljunk az új – egy másfajta felé” (*Vándorbot*, I. évf. 1. szám, 3. o.). Ebből is kitűnik, hogy az indulástól kezdve mást akartak, mint a már meglévő lehetőségek. A címválasztásról Méhes Béla, a szerkesztőbizottság tagja és az ISZ helyi elnöke mondta: „A tollforgatónak szánjuk támaszul a lapot, mint vándornak a vándorbotot” (*Magyar Szó*, 1967. 01. 05., 4. o.). A tízoldalas kiadványban Varga Zoltán, Tóth László, Vankó Gergely és Varga Sándor versét illetve prózáját közölték. Az 5. oldalon egy tintatartó és toll vázlatos rajza – amelyet a sokszorosítási technika lehetővé tett. A lapot a fiatalok terjesztették, és az ifjúsági klubban volt kapható. A lapalapításról az ifjúsági szervezet (vagy annak irodalmi csoportja) vezetősége döntött, tudjuk meg a korabeli tudósításból, amelyet melleleg a *Vándorbot* főszerkesztője írt. Döntésükhöz nem kértek semmilyen előzetes véleményezést a helyi politikai testületektől. A már kinyomtatott lapszám egy-egy példányát mutatták meg a Szocialista Szövetség, a Kommunista Szövetség helyi vezetőinek és másoknak, akik egyszerűen tudomásul vették a *Vándorbot* létezését (*Magyar Szó*, 1967. 01. 05., 4. o.).

A *Vándorbot* második száma január derekán jelent meg. Ehhez is Tóth László írt előszót. Először jelentkezett Tóth Gizella moravicai középiskolás *Gondolatláz* című karcolatával, továbbá Bancik István novellájával és Tóth B. László versével. Az első szám munkatársai: Varga Sándor, Vankó Gergely és Tóth László ebbe a számba is írtak. A lapban megjelent Varga Sándor

néhány rajza is. Terjesztésével a helybeli trafikot is megbízták (*Magyar Szó*, 1967. 01. 18., 16. o.).

A harmadik szám nem februárban, hanem 1967. március 18-i keltezéssel jelent meg I. évfolyam, 3. szám jelzéssel. A késlekedést jelentős változtatások okozták. Az első két szám megjelenése elsősorban a topolyai községben keltett érdeklődést, vagyis a moravicaiakon kívül a szomszédos települések fiataljai körében. A lelkes egyetemista terjesztők révén azonban eljutott Vajdaság más településeire is, így több felől érdeklődtek a *Vándorbot* iránt. Ez a visszaigazolás nagyon is összecsendített a lapindítók ambícióival. Így a harmadik szám már vajdasági szintű irodalmi és kritikai folyóirat lett, és a verbászi nyomdában készült. A nyomtatás körülményeire Tóth László főszerkesztő évekkel később így emlékezett: „Csubela Ferenc, a Szocialista Szövetség topolyai választmányának elnöke elvitt a verbászi nyomdába, és bemutatott az igazgatónak. Megállapodtunk, hogy lapszámonként egy-két liter pálinkáért és egy kiló dohányért kézi szedéssel kinyomtatják a lapot, 1500 példányban. A képek nyomtatásához szükséges kliséket a Forum nyomdájában készítettem, baranyai borral fizettem. A lapot magam terjesztettem az akkor még létező, moravicai központú, de vajdasági jellegű, általam vezetett Egyetemisták Klubjának 400 tagjának segítségével” (*Magyar Szó*, 2017. 06. 17–18., 26. o.). A pénzelés részleteit a harmadik szám előszavában másképpen foglalták össze: „Lehetőségeink, úgy érezzük, kisebbek, mint képességeink. A dinárt a nyomtatáshoz nehezen, de megkaptuk. Örömeinkre voltak megértő egyének, akik nemcsak azért segítettek bennünket, mert az általános elv szerint a fiatalokat segíteni kell, hanem azért is, mert hisznek abban, hogy cselekedetünkkel hasznosat teszünk” (*Vándorbot*, I. évf. 3. szám 1. o.). A második oldalon keretezett szövegrészből az is kitűnik, honnan kaptak támogatást: a Szocialista Szövetség topolyai községi szervezetének, Dudás Attila szervezőtitkárnak és Csubela Ferenc elnöknek, a Szocialista Szövetség moravicai helyi szervezetének és annak elnökének, valamint a verbászi Zvezda nyomda igazgatójának és munkaközösségének mondtak köszönetet. A címdalton Szeles Károly karikatúráját közlik a *Vándorbot* indulásáról – Bancik István ötlete nyomán készült. Szerzők: Bancik István, Törjék Lajos, Vankó Gergely, B. Varga László, Tóth Bojnik László, Farkas András, Varga Sándor, Tóth László, Tóth Gizella és Utsai Mária. A 12 oldalas, 35 x 25 cm-es lap 23 címet és 12 illusztrációt tartalmaz. Az illusztrációkat Szeles Károly, Lódi Gábor és Barta József készítette, két rajz pedig aláírás nélküli. A fejléc nagy valószínűséggel Varga Sándor munkája, aki már az első számtól kezdve jelen volt (ROGINER 201). A harmadik szám elé című szerkesztőségi írásban nem mulasztják el megállapítani: „A szerkesztőség úgy véli, hogy a vajdasági fiataloknak kevés lehetőségük van az irodalmi induláshoz,

a kezdő szárnycsapások megtevéséhez” (*Vándorbot*, I. évf. 3. szám, 1. o.). Ezért emelték vajdasági szintűvé a lapot. A lap szerkesztőbizottsága ekkor: B. Varga László, Lódi Gábor, Méhes Béla, Tóth László (fő- és felelős szerkesztő), Vankó Gergely, Varga Sándor (technikai szerkesztő). Továbbra is havonként szándékozzák megjelentetni (*Vándorbot*, I. évf. 3. szám, 12. o.). Először nevezik a *Vándorbotot* folyóiratnak, amelynek szerkesztési alapelvei: színvonalas írásokat közölnek, igyekeznek új tollforgatókat, versfaragókat, prózairókat, rajzolókat, festőket, fiatal tehetségeket a lap köré gyűjteni és helyet adni nekik, a kezdőknek segítenek megtenni az első szárnycsapásokat, a tartalmat ajánlják az olvasóknak, kritikusoknak, irodalmároknak.

Az első szám megjelenése után a *Magyar Szó*ban megkérdőjelezték, hogy egy falusi ifjúsági szervezetnek érdemes-e „irodalmasdit játszani” (*Magyar Szó*, 1967. 01. 05., 4. o.). A *Vándorbot* harmadik számában „megjelent versek és írások (valamint a könyvismertető) nagyon is önképzőköri szinten vannak” (*Magyar Szó*, 1967. 03. 29., 16. o.) – írta Sz. J. (Szabó József) a *Magyar Szó*ban. Az általa leírt vélemény a későbbiekben többször visszacsengett. Mintha csak elképzelhetetlen, sőt nem megengedhető lett volna falusi irodalmi folyóiratot indítani, különösen kezdő tehetségek számára.

A negyedik szám megjelentetésére készülve az ifjúsági szervezet vezetősége bővített ülést tartott április 13-án, amire meghívták a topolyai községi és a moravicai helyi vezetőket is. A helyi ifjúsági szervezet időszerű kérdéseit szándékozták megvitatni, köztük a *Vándorbot* megjelentetését is (*Magyar Szó*, 1967. 04. 12., 16. o.). A fő téma éppen a folyóirat volt. Jegyzőkönyv erről a gyűlésről sem maradt fenn, csupán a *Magyar Szó* tudósítására támaszkodhatunk. Kifogásolták, hogy nincs kiadói tanács, a szerkesztőbizottságot, de még a főszerkesztőt sem nevezték ki, a bizottságot saját maguk bővítették, vagyis tagja lett, akit arra jónak láttak. (Korábbi sajtómegjelenésekben viszont arról számoltak be, hogy kinevezték a szerkesztőbizottságot.) A harmadik számból 1850 példány elkelt, ennek ellenére anyagi gondokkal küzdenek. A lelkes fiatalok a lapot „kinevezték” vajdasági jellegű irodalmi és kritikai folyóiratnak. „Esztétikai szempontból is sok minden kifogásolható van a lapban.” Ennek ellenére úgy értékelték, hogy a következő számot is meg kell jelentetni (*Magyar Szó*, 1967. 04. 19., 16. o.).

A *Vándorbot* szerzőit 1967. május 13-ára megbeszélésre hívták Moravicára (*Magyar Szó*, 1967. 05. 12., 16. o.). A lap jövőjéről tartottak megbeszélést (*Magyar Szó*, 1967. 05. 17., 16. o.). Csaknem negyven vajdasági fiatal jelent meg. Egyetértettek abban, hogy a *Vándorbotra* mint vajdasági szintű lapra szükség van, csupán a színvonalán és anyagi alapján kellene javítani (*Magyar Szó*, 1967. 05. 18., 14. o.). Feljegyzések hiányában további részletekről nem tudunk.

A 4–5. kettős szám 1967. május végén (a dátum megjelölése nélkül) jelent meg, szintén nyomdai kivitelben, 16 oldalon. A teljes címlapot Sinkó Ervin két idézete és Varga Sándor Sinkóról készült rajza tölti ki. A rajz szignálásából látszik, áprilisban készült, tehát már akkor készültek e szám megjelentetésére, de a politikától egyáltalán nem mentes viták és a megoldatlan pénzezés miatt a megjelentetés elodázódott. A két Sinkó-idézet az adott méretek és mértékek elleni eltökélt és nyughatatlan lázadást, valamint az egymásban és egymás segítségével önmagukat megtaláló fiatalokról ad példázatot (az idézetek forrása: SINKÓ 5–6). Nem véletlenül. Válasz volt ez a *Vándorbot* ellen felhozott bírálatokra. Ebben a számban közlik Pásztor László, Szentgyörgyi Ferenc, Farkas András, Mezei Jenő, Simon István, Balogh István, B. Varga László, Vicei Károly, Varga Sándor, Bancik István, Tóth László, Sós József, Pavokovics Éva, Kovács Rózsa, Lábadi Károly, Pintér Mária, Beer Miksa, Pető Csilla, Túri László és Szalma József szövegeit, valamint Varga Sándor, Papp Ferenc, Rácz János, Barta József, Szalma József, Farkas András és Lódi Gábor rajzait. Az előző számhoz viszonyítva szebben kivitelezett lapszámot hoztak létre. Az impresszumból kitűnik, hogy ismét új összetételű a szerkesztőbizottság: Balogh István, B. Varga László, Bancik István, Tóth László (fő- és felelős szerkesztő) és Varga Sándor (technikai szerkesztő). Kiadói tanácsról nem tesznek említést. Más forrás híján nem lehet megállapítani, hogy a kinevezések tekintetében történt-e bármi is az ifjúsági vezetőség kibővített ülése után, ám a későbbi újságcikkek alapján feltételezhetően nem született erről határozat. A szerkesztői üzenetek és a szerkesztőséghez érkezett levelek azt mutatják, hogy a szerkesztőség távlatokban gondolkodik, és már a következő lapszámot készítik. Az olvasói elismerések és dicsérek közül érdemes kiemelni Loboda Gizella három mondatát: „A lap a színvonalunkhoz a legmegfelelőbb. Igen, így van, mert a *Jó Pajtást* kinőttük, az *Új Symposion* pedig még, valljuk be, magas nekünk. A *Képes Ifjúságban* sem sok a lehetőségünk.” Magyar János zombori tanár szeretné diákjai és a *Vándorbot* közötti kapcsolatokat tovább mélyíteni. Az itt közölt vélemények mind biztatóak, és tudatosan szerkesztették be azokat, ugyanis így akarták bizonyítani a lap létjogosultságát (*Vándorbot*, 1987/4–5. szám. 11. o.).

Elképzelésük azonban hiábavalónak bizonyult, ugyanis a *Vándorbot* újabb száma már nem jelent meg. Nem csak a tartalmi értékeit bírálták, de kifogásolták működési formáját is. Nevezetesen azt, hogy minden felsőbb jóváhagyás nélkül hozták létre, formailag nem nevezték ki a szerkesztőbizottságot, nem hoztak létre kiadói tanácsot, és a folyóirat-alapítás egyetlen szabályát sem tartották be. Emellett jelentős, 270 ezer dinár nyomdai tartozás maradt utánuk. Így sem a kultúrpolitika irányítói, sem a helyi politikai és öngazgatási szervek nem támogatták fennmaradását.

A lap munkatársai közül többen a későbbiekben jeles alkotók lettek Vajdaságban. Talán éppen a *Vándorbot* nyújtotta lehetőség és a szerkesztőtől kapott biztatás irányította őket ebbe az irányba. Számon tartották őket később is. Ezt igazolja, hogy az Újvidéki Rádió tollforgatókkal szervezett megbeszélésére meghívták a zentai *Rés* szerkesztőségét és a *Vándorbot* volt munkatársait is (*Magyar Szó*, 1968. 10. 23., 8. o.).

ÖSSZEGZÉS

Merész elképzelésként jött létre a *Vándorbot*, amely a falusi kezdeményezésből vajdasági szintű irodalmi és kritikai folyóirattá nőtte ki magát. Mindvégig a kezdő tehetségek felkarolását tartották fontosnak. Azokra az alkotókra számítottak, akik a már meglévő közlési lehetőségekbe nem kerülhettek be. Ahogyan alkotásaikban, úgy a folyóirat szervezeti építésében is formabontók kívántak lenni.

A Sinkó-idézetekben megfogalmazott gondolatoknak megfelelően minden korábbi szabályt felrúgva új utat kerestek, miközben megpróbálták semmibe venni a társadalmi szabályozást. A *Vándorbot* mint a lázadó ifjúsági szemlélet szócsove nem illett bele az akkori elvárásokba. Spontán kezdeményezésként jött létre, minden felsőbb támogatás nélkül. Éppen a szabályok felrúgása miatt szűnt meg.

IRODALOMJEGYZÉK

- ROGINER Oszkár 2018. Moravicai Szépirodalom. Adalékok Bácskossuthfalva sajtótörténetéhez. In: *Tanulmányok. Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom tanszékének tudományos folyóirata. Újvidék*, 2018/1., 195–209.
- SINKÓ Ervin 1964. Előszó. In: BÁNYAI János–BOSNYÁK István (szerk.). *Kontrapunkt*. Forum, Újvidék

FORRÁSOK

- Magyar Szó* (1966–1968. évi lapszámok)
Vándorbot (1., 2., 3. és 4–5. szám.)

Vándorbot – a Rural Literary Endeavor

In the 1960s the *Vándorbot* (The Wandering Cane) appeared as the only literary magazine in Moravica, a village in Vojvodina (today's Bácskossuthfalva). The cultural centers of the Hungarians of Vojvodina were Novi Sad and Subotica, the rural towns and country towns adapted to them, and the

villages were at most only consumers of the culture managed from upper levels. The Wandering Cane, which emerged under the conditions of strong centralization and in the system that intended to oversee everything, was not taken seriously, but merely regarded as a flame of a straw. Mostly because it was lacking community support the magazine could not become anything more important. Nevertheless, it is an excellent example of the emergence of new trends in the youth literature of Vojvodina at that time. Alongside the Symposium, then the *Új Symposium*, as well as the Literary section of the Képes Ifjúság, Wandering Cane represented a confrontation to them (ROGINER 1999). In the following research, I will attempt to illustrate the founding, publishing and dissolution of *Vándorbot* /Wandering Cane/ based on incomplete data sources.

Keywords: Moravica, Bacsossuthfalva, magazine, *Vándorbot* /Wandering Cane/, youth

„Vándorbot” – pokušaj stvaranja književnog časopisa na selu

Šezdesetih godina prošlog veka časopis „Vándorbot” pojavio kao jedini književni list u selu Stara Moravica u Vojvodini (današnja Bácsossuthfalva). Kulturne centre vojvođanskih Mađara predstavljali su Novi Sad i Subotica, te su se manja mesta i trgovišta prilagođavali njima, dok su sela u najboljem slučaju bila potrošači kulture s kojom se upravljalo iz centara moći. Pod uslovima strogog centralizma i sistem koji se trudio da sve kontroliše, pojava književnog lista „Vándorbot” nije shvaćena ozbiljno, smatrana je plamenom na zapaljenoj slamčici. Upravo zbog izostanka podrške od strane zajednice nije se ni pretvorio u ozbiljniju priču. Uprkos tome, na izvanredan način prikazuje širenje novih književnih tendencija među vojvođanskom mađarskom omladinom. Uz časopis „Symposion”, zatim „Új Symposium”, kao i književnog odeljka omladinskog lista „Képes Ifjúság”, časopis „Vándorbot” je predstavljao neku vrstu sučeljavanja (ROGINER 1999). U nastavku ću pokušati da ilustrujem osnivanje, objavljivanje i raspuštanje časopisa na osnovu nepotpunih izvora i podataka.

Cljučne reči: Moravica, Bácsossuthfalva, časopis, *Vándorbot*, omladina

